

תוכן עניינים

1	פתח דבר
3	שער א': כללי
3	פרק א': מקצוע הגרפולוגיה בעין ההלכה המשפטית
9	פרק ב': חוות-דעת גרפולוגית כיסוד לפסק-הדין - התהליך שבו הגיע המומחה למסקנתו חייב להיות גלוי לפני השופט
11	פרק ג': עדות מומחה לכתב יד כבסיס להכרעה במשפט האזרחי
13	פרק ד': חוות-דעת מומחה לכתב יד להוכחת מצב נפשי
15	שער ב': נטל ההוכחה, מידת ההוכחה, חומרי ראיות, מקצוע הגרפולוגיה כמדע שימושי וחוות-דעת מומחה לבדיקת כתבי יד והשוואת כתב יד כראיה מדעית
15	פרק א': מבוא
19	פרק ב': השוואת כתבי יד במשפט הפלילי ובמשפט האזרחי
27	פרק ג': סוגי ראיות
27	1. ראיה "ישירה" וראיה "נסיבתית"
28	2. ראיות נסיבתיות
29	3. בחינתם של תיקים פליליים המבוססים על ראיות נסיבתיות
29	3.1 המבחן התלת-שלבי
30	3.2 גדר התערבות של ערכאת הערעור
31	3.3 עריכת הקישור - זהירות
31	3.4 המודל ההסתברותי - מתמטי
32	3.5 הסתייגות מן המבחן התלת-שלבי - דעת יחיד של כב' השופט ניל הנדל
33	פרק ד': נטל ההוכחה
51	פרק ה': חובת ההוכחה במשפט האזרחי
51	1. מבוא
52	2. נטל השכנוע
52	2.1 "המוציא מחברו עליו הראיה"
53	2.2 "דיני הראיות הולכים אחרי הדין המהותי"
54	2.3 אימתי נטל השכנוע על הנתבע?
54	3. חובת הראיה
54	4. מידת ההוכחה
55	5. מאזן ההסתברות
56	6. הצדקת החריגה מכלל מאזן ההסתברות
61	פרק ו': חזקות - השפעתן על נטל ההוכחה
61	1. מבוא

65	2. חזקה שבהנחה
66	3. חזקה שבעובדת יסוד
66	4. חזקה שבעובדה
66	4.1 כללי
69	4.2 אי-הגשת ראיה או הימנעות מהבאת ראיה
70	5. חזקה שבחוק
70	5.1 כללי
71	5.2 הגדרתה
71	6. חזקה שבחוק - חזקה חלוטה
71	6.1 הגדרה
71	6.2 בנקאות
72	6.3 הגדרת רכב מנועי - תאונת דרכים
72	6.4 תביעות - קצין תגמולים
75	פרק ז': חומר הראיות ואמצעי ההוכחה
75	1. מבוא
75	2. דיני פסלות של הראיות החפציות
77	3. הקלטה
	3.1 תנאים מצטברים לקבילותו של סרט הקלטה כראיה, הטעוניה
77	הוכחה
78	3.2 מגמה של גמישות בבחינת תנאי הקבילות
78	3.3 תנאי הקבילות לא הוכחו
79	3.4 סיכום - הערכה מחדש של תנאי הקבילות
79	4. ראיה משנית להקלטה - קבילותה
79	4.1 "כלל הראיה הטובה ביותר" והראיה המשנית
80	4.2 החריגים לכלל וקבילות ראיה משנית
83	פרק ח': ממצאים מדעיים וטכנולוגיים
83	1. כללי
83	2. מודל ההסתברות המתמטית ועניינים מדעיים
85	3. מצבים שונים של היזקקות להוכחה באמצעות ראיות נסיבתיות
86	4. אבחנות העשויות להשפיע על משקלה של ראיה
86	5. ראיית הד.נ.א - ראיה קבילה
87	6. ראיית הד.נ.א - סיכום
90	7. טביעת אצבע
90	7.1 טביעת אצבע ראיה יחידה
90	7.2 כוחן של טביעות אצבעות
90	7.3 היעדר הסבר הגיוני
90	7.4 אי-לקיחת טביעת אצבעות
91	7.5 אי-נטילת טביעות אצבע
91	7.6 היעדר טביעות אצבע

93	7.7 אי-לקיחת טביעת אצבעות
93	7.8 אי-נטילת טביעות אצבע
94	7.9 אי-נטילת טביעות אצבעות
95	7.10 אי-לקיחת טביעות אצבע
96	7.11 אי-לקיחת טביעות אצבע משקית חשיש, אי-זימון עד
97	7.12 אי-זיהוי בעליו של מכשיר סלולרי, אי-לקיחת מעתקי טביעות אצבע, אי-חקירה של עד
98	7.13 סיכום - טביעת אצבע
99	8. סימני נשיכה
104	9. ראיית הזיהוי - מסדר זיהוי
104	9.1 משקל הראיה
105	9.2 מסדר זיהוי
105	9.3 אי-מציאת אקדח, אי-עריכת מסדר זיהוי, אי-עריכת בדיקת פרופרינט
106	9.4 אי-עריכת מסדר זיהוי
107	10. זיהוי בתמונות
108	11. טביעת נעל
108	11.1 כללי
108	11.2 פסק-דין רומן זדורוב - דעת הרוב ודעת המיעוט
120	12. בדיקת פוליגרף
120	13. בדיקת שכרות - הינשוף
120	13.1 הוכחה לא רק באמצעות בדיקות מדעיות כי אם גם באמצעות ראיות ישירות ונסיבתיות
120	13.1.1 כללי
123	13.1.2 בדיקת מאפיינים
128	13.1.3 האם התנאי להרשעתו של אדם בעבירה של נהיגה בשכרות בהתאם לסעיף 62(3) בצירוף סעיף 64(א)(4) לפקודת הוא שיוודע לו בסמוך לסיומה של בדיקת המאפיינים כי כשל בבדיקה וכי נתונה לו הזכות לנסות ולסתור את חזקת השכרות בכך שיבצע בדיקת מעבדה באופן פרטי?
131	13.2 אודות מכשיר הינשוף
131	13.3 חזקת האמינות של הינשוף ונטל ההוכחה
132	13.4 הוכחת תקינות מכשיר הינשוף - תע"צ תקינות של הבדיקה
133	פרק ט': דרכי הוכחת החתימה על מסמך
133	1. משעה שמוכחש מעשה החתימה כאמור, הרי שלפתחה של התובעת רובץ הנטל להוכיח כי אכן מדובר בחתימת הנתבע
133	2. עשויים להיות מקרים שבהם בית-המשפט בוחר להתרשם בעצמו מדוגמאות חתימה

3. מושכלות ראשוניים על-פיהן על התובע (בעניינינו התובעת) מוטל נטל השכנוע להוכחת טענותיו - ביחס לטענות רמייה וזיוף נטל ההוכחה המוטל על הטוען כזאת הוא אף נטל מוגבר 133

4. בית-המשפט איננו חייב למנות מומחה מטעמו אלא הדבר נתון לשיקול-דעתו; במקרה הנדון בית-משפט קמא נימק היטב מדוע עדות מומחה המערער איננה מקצועית ואיננה אמינה כלל ומנגד עדות מומחית המשיבה הינה מקצועית ואמינה וממילא עדיפה בעיניו 134

5. הצדדים לא הגישו חוות-דעת גרפולוגיות לעניין חתימתה של התובעת על המסמכים, כמו גם לגבי חתימות עורכי-הדין. התובעת ביקשה כי בית-המשפט ימנה מומחה מטעמו, אך הנתבע התנגד לכך. עם-זאת, הפסיקה הכירה בכך שבית-המשפט רשאי לסמוך על מראה עיניו ולהשוות בעצמו בין חתימות שונות לשם הכרעה בדבר אמיתותה של חתימה, אף ללא צורך בחוות-דעת גרפולוג 134

6. משכפרו הנתבעים באותנטיות ההסכם וכתב ההתחייבות, הנטל להוכחת אמיתותם, תוך דגש על חתימת המנוח, מוטל על התובעים, בהיותם "המוציא מחברו" ובהסתמכותם כאמור לביסוס תביעתם על שני המסמכים הנ"ל. יחד-עם-זאת, ככל שהתובעים יעמדו בנטל הראשוני, עובר הנטל לנתבעים להוכיח את טענת הזיוף שהעלו 134

7. על התובע להראות כי החתימה על גבי המסמך היא אמנם חתימתו של הנתבע 134

8. בנסיבות בהן הנתבע מודה בחתימתו וטוען שחתימת המנוח היא שזויפה הנטל להוכיח זאת מוטל עליו, ומאחר ומדובר בטענה בעלת גוון פלילי רף הראיות הנדרש גבוה מהרגיל במשפט אזרחי 135

9. השוואה בין חוות-דעת גרפולוגיות - מצאתי כי גב' אנקונה אוחזת במומחיות הרלוונטית בעוד מר קדם אינו מומחה לתחום כתב היד אלא גרפולוג. זאת ועוד, הכשרתה וניסיונה של גב' אנקונה עדיפות באופן משמעותי על פני אלה של מר קדם. גב' אנקונה אף נסמכה על דוגמאות חתימה אותנטיות שנמסרו לה בעוד מר קדם השווה בין המסמך לבין הסכם אחר, שעליו חתימתו של אבו חדיר 135

10. במצב שבו אדם מתכחש לחתימתו על כתב ערבות, נטל השכנוע בנוגע להוכחת אמיתות החתימה מוטל על כתפי הטוען לכך 135

11. הנטל להוכיח שחוזה איננו אותנטי, שעה ששני הצדדים למשפט אינם צדדים ישירים לחוזה - הוא על הטוען לזיוף. זאת בניגוד למצב שבו אדם מתכחש לחתימתו שלו על מסמך - שאז שומה על הצד שכנגד להוכיח את אמיתותו 135

פרק י': הגשת ראיה נוספת - חוות-דעת גרפולוגית 137

פרק י"א: העמדת מסמכי מקור 145

פרק י"ב: סיכום 151

שער ג': מומחים 153

153	פרק א': הדין - תקנות 87 עד 93 לתקנות.....
157	פרק ב': דברי הסבר.....
161	פרק ג': המומחים - הלכה למעשה.....
161	1. חוות-דעת בעניין שברפואה.....
161	2. התנגדות תובע לבדיקה מטעם הנתבע.....
163	3. פטור מהגשת חוות-דעת בעניין שברפואה.....
163	4. חוות-דעת נגדית חרף העובדה שקדם המשפט הסתיים.....
164	5. העמדת תובע לבדיקה שלישית.....
164	6. הוכחת עניין שבמומחיות בעניין שאיננו רפואה.....
164	7. פסיקות בית-המשפט בהן נדונה התקנה הישנה - ניתן לאמצן בשינויים המחוייבים מהתקנות החדשות בנדון.....
170	8. עריכת חוות-הדעת.....
171	9. הצהרת המומחה על-פי סעיף 25 לפקודת הראיות.....
172	10. ההבדלים בין תקנה 87 לתקנות החדשות לבין סעיפים 24 ו-25 לפקודת הראיות?.....
173	11. לא מדובר בתביעה כנגד מומחה מטעם בית-משפט - התביעה נמחקה.....
174	12. ויתור על חקירת המומחה.....
176	13. מינוי מומחה מטעם בית-המשפט.....
177	14. ניגוד עניינים של המומחה.....
177	15. פסילת חוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט.....
186	16. נדחתה בקשה לפסול מומחה בית-משפט - בחשש בעלמא שהועלה על-ידי התובעת אין בו כשלעצמו כדי לפסול את אמינותו.....
187	17. הקשר שבין המומחה מזה והנתבעת מזה הינו קשר רופף ועקיף - הבקשה לפסלות נדחתה.....
188	18. מומחה המשמש יועץ מקצועי קבוע של עורך-דינו של אחד מהצדדים למשפט, פסול מלשמש מומחה מטעם בית-המשפט - הערעור התקבל.....
189	19. נדחתה בקשה לפסלות מומחה - לא נמצאה, בשלב זה, עילה להתערב במסקנת הערכאות הקודמות.....
190	20. פסילתם של מומחה וחוות-דעתו אינם עניין שיגרתו.....
190	21. נדחתה בקשת הפסלות - למומחה אין קשר מיוחד, לא לחיוב ולא לשלילה, עם משרד ב"כ המבקשת, או עם המשיבה, או עם כל חברת ביטוח אחרת.....
192	22. נדחתה בקשת פסלות מומחה - זו תיפסל רק מטעמים מיוחדים.....
192	23. המבקש לא הצביע על עילה כלשהיא לפסילתו של המומחה או לפסילת חוות-הדעת.....
193	24. אין בכל הנימוקים שהעלה התובע כדי להצדיק את פסילת המומחה.....

25.	ביקורת על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן למעשה טענות לעניין נכונותה ומשקלה של חוות-הדעת, אינן נימוק לפסילת מומחה או פסילת חוות-הדעת.....	195
26.	אין מקום לפסילת חוות-דעתו של המומחה מטעם בית-המשפט, וכן אין מקום לקבלת חוות-דעת של מומחה נוסף.....	196
27.	במקרה הנדון התקיימה נסיבה חריגה ומיוחדת שהביאה לפסילת המומחה.....	198
28.	במקרה הנדון לא נסתרה החזקה בדבר התנהלותו המקצועית של המומחה.....	199
29.	סמכותו של בית-משפט למנות מומחה רפואי נוסף לרופא קודם שמינה כאשר לשופט נותרו ספקות ולדעתו הוא נזקק לחוות-דעת נוספת.....	200
30.	פער בין קביעת נכות על-ידי רופא שמינה בית-משפט לבין קביעת המוסד לביטוח לאומי אינו מצדיק מינוי מומחה רפואי נוסף בתביעה בגין תאונת דרכים.....	201
31.	אי-תקינות שאינה יורדת לשורש העניין ואינה פוגעת בעבודתו של המומחה ובאובייקטיביות של חוות-הדעת אינה צריכה להביא לביטול המינוי.....	202
32.	היה על המומחה להמתין עם חוות-דעתו עד לחלוף התקופות הנזכרות בתקנה 8 לתקנות, כדי לאפשר לצדדים, כולל הנתבעים, להמציא לו מסמכים - הערעור התקבל.....	202
33.	אימוץ חוות-דעת של מומחה רפואי חיצוני על-ידי מומחה רפואי שמונה על-ידי בית-משפט.....	203
34.	הבקשה לפסילת המומחה נדחתה - המידע אליו נחשף המומחה, בפשטות, אינו בעל אופי של מידע משפטי חסוי ואינו כזה שחשיפתו למומחה יכולה לגרום לתובעת לעיוות דין.....	204
35.	בקשת פסילת המומחה נדחתה - ביקורתו של התובע על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן טענות לעניין נכונותה ומשקלה, אינן נימוק לפסילת מומחה או חוות-הדעת.....	206
36.	מאחר ולא נטען כי המומחה מצוי בקשרי עבודה קבועים עם מי מהנתבעות, לא נמצא כל טעם ענייני לפסילת המומחה - הבקשה לפסילת המומחה נדחתה.....	207
37.	בגין חוסרים בחוות-הדעת היא תשמש אך חלק ממארג הראיות.....	208
38.	מערכת היחסים שיש בין המומחה לבין מקום העבודה היא ללא כל קשר ישיר לתובע - הבקשה נדחתה.....	209
39.	החלפת מומחה - על-מנת שמראית פני הצדק תראה.....	210
40.	ראוי לאפשר למומחה לסיים את מלאכתו ולהגיש חוות-דעת - הערעור התקבל.....	210
41.	משניתנה חוות-הדעת, ובהיעדר כל פגם בהתנהלות המומחה, אין מקום להיעתר לבקשה.....	211

42.	חשש כי זכויות התובע תיפגענה עקב מינוי זה - הבקשה התקבלה.	212.
43.	אין סיבה לחשוד במומחה כי בחר להעדיף עמדת צד על פני רעהו או שהטעמים לחוות-הדעת הם פסולים - הבקשה נדחתה.	213.
44.	בחינה של היקף העבודות אשר ביצעה המשיבה ואת עלותן, אלה הם תחומים מובהקים בהם נדרשת חוות-דעת של מומחה לדבר.	215.
45.	צדדים שהסכימו ביניהם למנות מומחה שייתן מענה לשאלה פלונית מחוייבים להחלטתו מכוח ההסכם שנכרת ביניהם.	216.
46.	דחיית כל טענות הנתבעת באשר לחוות-הדעת של מומחה בית-משפט.	218.
47.	אין לקבל את הטענות של צד שלישי לפסול את המומחה מטעם בית-המשפט.	219.
48.	ככלל, בקשות לפסילת מומחה המוגשות לאחר הגשת חוות-הדעת, מתקבלות בחשדנות על-ידי בית-המשפט שמא המבקש אינו שבע רצון מחוות-הדעת.	220.
49.	דרישת המומחה מטעם בית-המשפט העמדת נושא חוות-הדעת לבדיקה.	220.
50.	המועד שעל המומחה מטעם בית-המשפט להגיש את חוות-דעתו.	221.
51.	הגשת שאלות הבהרה למומחה מטעם בית-המשפט.	221.
52.	שכרו של המומחה.	222.
52.1.	כללי.	222.
52.2.	שכר המומחה - הלכות בתי-המשפט בעבר הניתנות ליישום אף כיום בשינויים המחוייבים.	222.
53.	חוות-דעת משלימה.	227.
54.	בקשה לתיקון כתב התביעה על-ידי צירוף חוות-דעת נגדית.	228.
55.	בקשת התובע לפטור אותו מתשלום חלקו בשכר-טרחתם של המומחים הרפואיים בתחום האורתופדיה, הפסיכיאטריה והנוירולוגיה, אשר עתידים להתמנות מטעם בית-המשפט לשם בחינת מצבו הרפואי, וכפועל יוצא להשית את שכר הטרחה במלואו על כתפי הנתבעות.	229.
56.	בקשת התובע, באמצעות הוריו, לפטור אותו מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הפסיכיאטריה ובתחום האורולוגיה, ולהורות על מינוי מומחה מטעם בית-המשפט לבדיקת מצבו של התובע בתחומים אלו.	229.
57.	התובעת לא פעלה בהתאם להחלטת בית-המשפט, ולא הגישה חוות-דעת רפואית במועד שנקבע לכך ואף לא הגישה בקשה להארכת מועד ו/או כל בקשה אחרת מתאימה-אי לכך הורה בית-המשפט על מחיקת התביעה.	230.
58.	תקנה 87(ג) לתקנות החדשות לא באה לשנות מעיקרא המשטר הדיוני הקודם שנהג, אלא ביקשה אך לחדד ו"לעשות סדר".	230.

59. בקשה להוצאת חוות-דעת שצורפה לתצהיר.....230

60. בקשת הנתבעת 2 לסילוקה של התביעה כנגדה על-הסף מן הטעם של היעדר צירוף חוות-דעת רפואית לכתב התביעה לצורך הוכחת "עניין שברפואה".....231

61. בקשה לפטור מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הנפשי.....232

62. תובע הנסמך על חוות-דעת רפואית בכתב התביעה, מציג חזית דיון בעניינים של רפואה על-פיה מתנהל ההליך. כל שינוי לאחר מכן, אמור לקבל את אישורו של בית-המשפט ואישור כזה יתקבל רק במקום שהדבר מוצדק ונדרש. לתובע אין את הזכות להגיש חוות-דעת חלופיות כרצונו, גם אם הגיע למסקנה שחוות-דעת אחרת תשרת טוב יותר את עניינו.....232

63. בהתאם לתקנה 87(ט) לתקנות החדשות רשאי בעל דין להגיש חוות-דעת נוספת, בכפוף לקבלת אישור בית-המשפט. במקרה הנדון לא היה איפוא מקום להגשת חוות-הדעת המשלימה הנוספת מטעם התובעים, בטרם התבקש וניתן אישור בית-המשפט להגשתה.....233

64. בהתאם לתקנה 87(ב) לתקנות החדשות "בית-המשפט רשאי, אם מצא הצדקה לכך, לפטור בעל דין מצירוף חוות-דעת בעניין שברפואה לכתב הטענות או לדחות את מועד הגשתה..." ניתן לסבור שבתקנות החדשות קיימת גמישות רבה יותר לגבי האפשרות להפעיל את הסמכות לפטור מהגשת חוות-דעת, שכן אין צורך עוד "בטעמים מיוחדים שירשמו" כנדרש בתקנה 127 לתקנות הישנות.....233

65. בכל הקשור לרכיב בהחלטה קמא, שהשית את תשלום שכר-טרוחת המומחה החלופי על שני הצדדים שווה בשווה - אף ברכיב זה בית-המשפט לא ראה מקום להתערב, מאחר שמדובר בהחלטה דיונית באופייה, בה ערכאת הערעור ממעטת להתערב.....233

פרק ד': מומחים - גרפולוג משפטי - חוות-דעת מומחה - בקשות - פסילה - חקירה - הלכה למעשה.....235

1. בית-המשפט לא העניק משקל בלעדי לחוות-הדעת החשבונאית והגרפולוגית שהוגשו מטעם החברה, וניכר כי הוא הצליב את המידע שנמסר לו.....235

2. טענות העותר לגבי פעולות חקירה נדרשות לטעמו.....235

3. ערעורן של ענבל אור והחברות שבשליטתה בנוגע לצו הפירוק שניתן בעניין - הערעור נדחה.....236

4. טענת המבקשים כי בית-המשפט המחוזי שגה בכך שאפשר למשיב להגיש חוות-דעת מומחה מטעמו.....236

5. קיימים הבדלים ברורים, הניכרים גם למי שאיננו מומחה להשוואת כתב-יד, בין השרטוטים השונים של הסמל.....237

6. ביטול החלטה בדבר מינוי גרפולוג מטעם בית-המשפט.....238

7. "זיוף בולט וגרוע" של חתימתו של המבקש. בית-המשפט דחה את מסקנות המומחה.....238

8.	תוקפן של תקנות ארגון הפיקוח על העבודה	239
9.	אין לייחס משקל לחוות-הדעת של הגרפולוג מטעמו של המבקש, וזאת מאחר שהיא לא התייחסה לשאלה אם מדובר בכתב ידו (להבדיל מחתימתו) של המבקש על הסכם המכר	239
10.	יש לעשות שימוש בחוות-דעת גרפולוגית על-מנת לבסס טענה בדבר זיוף חתימה, אך בית-המשפט הוא זה המחליט	240
11.	במסגרת תגובתם לבקשת המשיבה 1 כללו המערערים בקשה להוספת ראיה נוספת - חוות-דעתו הסופית של הגרפולוג חגי'י. בקשה זו ראוי היה להגיש בנפרד מן התגובה	241
12.	פגמים וחסרים רבים בחוות-דעתה של הגרפולוגית	241
13.	בקשת המערער להעביר מסמכים שונים שביקש להעביר לגרפולוג שהתמנה על-ידי בית-המשפט - הבקשה נדחתה	242
14.	בקשת המבקשת לדחיית התובענה שנפתחה נגדה ולביטולם של כל העיקולים שהוטלו עליה במסגרת הבקשה לביצוע שטר	242
15.	חישוב קיבולת החניון והרווחים שהופקו ממנו	243
16.	אי-המצאת חוות-דעת גרפולוג אף שנמסרו מסמכים לבחינת גרפולוג מטעם	243
17.	עתירתו של המבקש להגשת חוות-דעת גרפולוגית מטעמו לאחר שהוגשה חוות-דעת מטעם מומחית בית-המשפט	244
18.	טענת המבקשים כי לא זנחו את בקשתם למינוי מומחה בתחום הגרפולוגיה ובית-המשפט לענייני משפחה לא הכריע בבקשה זו	244
19.	חוות-הדעת הגרפולוגית שהוגשה, שלפיה אכן מדובר בחתימת הרב אליהו, לא הועמדה לחקירה נגדית, ובנסיבות אלה שאלה היא מה המשקל שניתן לייחס לה	245
20.	חוות-דעתה של הגרפולוגית כבירי מתייחסת לשני נושאים בלבד, מתוך כלל הנושאים השנויים במחלוקת, ונעדרת כל התייחסות לשאלות מרכזיות אחרות בפרשה דן	245
21.	הימנעות בית-המשפט מלצוות על הצד שכנגד להגיש חוות-דעת מומחה לגרפולוגיה ואי-מתן היתר למערער לעשות כן כדי להוכיח כי חתימתו וכל המסמכים עליהם מסתמך המשיב, מזוייפים	246
22.	הצדדים לא הגישו חוות-דעת גרפולוגיות לבדיקות מהימנות המסמכים וחתימות התובע עליהן	246
23.	בקשת הנתבעים והתובעים שכנגד לקיים את חקירתו של המומחה מטעמם, הגרפולוג באמצעות היוועדות חזותית - הבקשה התקבלה	247
24.	אין בדין הישראלי הסדרה כלשהי באשר להכשרה הנדרשת לגרפולוג המשווה בין כתבי יד	247
25.	על יסוד חוות-דעתו של המומחה מטעם בית-המשפט, החתימות על גבי המסמכים שבמחלוקת, הן בסבירות גבוהה חתימותיו של הנתבע	248
26.	בקשה להארכת מועד להגשת חוות-דעת של מומחית לכתב יד	249

27	חוות-הדעת הגרפולוגית שהוכנסה לתיק ללא בקשה, וממילא ללא היתר - לא מקובלת	250
28	איחור באשר לחוות-הדעת הגרפולוגית	250
29	ככל שחפצים המבקשים כי בפני בית-המשפט תעמוד חוות-דעת גרפולוגית, עליהם לצרף חוות-דעת מטעמם	251
30	לא בוססה הטענה כי יש בכוחה של הראיה החדשה (חוות-דעת גרפולוג) להשפיע באופן ממשי על תוצאות ההליך	251
31	נדחתה הטענה שיש למנות מומחה בית-המשפט מכיוון שהנתבעים מסכימים ביניהם	252
32	חיוב בהוצאות הגרפולוגית	252
33	בקשה לצירוף ראיות	253
34	פסילת חוות-דעתו של המומחה	254
35	מינוי מומחה חלופי מטעם בית-המשפט	254
36	בקשה למינוי מומחה/ית ניטראלי/ת	254
37	טענת המערערת כי היה על בית-משפט קמא למנות מומחה גרפולוג מטעמו על-מנת שיכריע בשאלת זיופו של ההסכם	255
38	ניסיונותיו של הנתבע להטיל דופי במומחית	255
39	בקשת המבקשת למינוי "גרפולוג" מטעם בית-משפט	256
40	אין מדובר בחוות-דעת אלא במכתב ששלח המומחה לחייבת	256
41	ראיות מתחום הגרפולוגיה והפוליגרף צריכות היו להיות מוגשות במועד	257
42	צילום של פתק לא ברור	257
43	יש הצדקה עניינית, בעלת משקל, למינוי מומחה בתחום השוואת כתבי יד	258
44	חוות-דעת על בסיס עותק צילומי בלבד	258
45	בקשה למינוי מומחה גרפולוגי על-ידי בית-המשפט	258
46	חתימתה של נתבעת 4 על הסכם הפשרה	259
47	בקשות המבקש, התובע, להמצאת מסמכים מקוריים	259
48	היעדר חוות-דעת גרפולוגית להוכחת טענות הזיוף	259
49	מפענח ציורים	260
50	חוות-דעת המומחה היא רק חלק ממכלול הראיות אשר הובאו בתיק ובבחינת כלי עזר בלבד שמסייע בגיבוש ההכרעה המשפטית הנכונה	260
51	המומחה לא נחקר אודות חוות-דעתו, כך שהאמור בה לא נסתר	261
	שער ד': השוואת כתבי יד - זיוף חתימה - עקרונות מנחים ויישומם בפסיקות בתי-המשפט	263
	פרק א': מבוא	263
	פרק ב': בדיקה והשוואת חתימות - עיקרים	267

1. כללים - "בלעדיהם אין"	267
2. תכונות כתב יד המבחינות בין אדם לאדם	267
3. צורות ותכונות כתב היד - פירוט	268
4. השוואת חתימות מול מסמכים מקוריים ולא צילום מסמכים	269
פרק ג': על השימושים האחרים בהשוואת וזיהוי כתבי יד	273
פרק ד': זיוף חתימה על מסמכים	277
1. כללי	277
2. זיוף חתימה בפסיקת בית-המשפט העליון	277
2.1 האם חתם המבקש 1 על שני מסמכים שבמוקד המחלוקת, אם לאו?	277
2.2 חתימה על שיק ביטחון	278
2.3 הטענה כי חתימת המערערת על גבי שטר החוב זוייפה	279
2.4 התקיימות עסקה - אי צירוף חוות-דעת גרפולוגית	279
2.5 מכירת דירה תוך זיוף חתימה על שטר מכר	279
2.6 הכחשת המבקש כי חתם על השיקים	280
2.7 חתימה על חוזה מכר	280
2.8 טענת המשיבה כי המבקש זייף את חתימתה לצורך רישום הערת האזהרה	281
2.9 בפני המומחה יוצגו המסמכים המקוריים עליהם התנוססה החתימה שבמחלוקת	281
2.10 זיוף שטר מכר	282
2.11 בקשת המבקש להגיש חוות-דעת גרפולוגית בנוגע לאותנטיות חתימה על מסמך	282
2.12 ערעור שהגישה יורשת על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בחיפה שקיבל תביעה שהגיש נגדה יורש אחר בנוגע לזכויות הבעלות בחלקת מקרקעין ביישוב אעבלין - הערעור התקבל	283
2.13 אין בחוות-הדעת ובעדותו של הגרפולוג כדי לבסס מסקנה שהחוזה מזוייף	284
2.14 אי-ההתאמה בין כתב ידו של המערער לבין הרישום האמור במחברת	284
2.15 ייפוי הכוח בו התירו כביכול המשיבים 3-6 למשיב 2 למכור את זכויותיהם בחלקה למערערים זויף	285
2.16 גרסאות סותרות של שני אחים, אשר כל אחד מהם מצביע, על מסמך הנושא לכאורה את חתימתו - וטוען לזיוף	286
2.17 טענת המשיבה כי חתימתה על ההסכם זוייפה	286
2.18 טענה בטלותו של הסכם המכר בטענה כי ההסכם זויף	287
2.19 בקשתו של המערער לעכב את ריצוי עונש המאסר - הבקשה נדחתה	287

2.20	האם ניתן לחייב את המערער מכוח דיני השליחות, בגין פעולה שנעשתה, על-פי הנטען, בחריגה מסמכות, על-ידי מזכירתו? 288.....
2.21	טענת המערער כי התרשומות מהחקירות בשב"כ אינן בכתב ידו והן זוייפו 288.....
2.22	החתימה המתנוססת על הסכם הערבות איננה של המשיב 289.....
2.23	אימוץ ממצאי הגרפולוגית במסגרת תביעה לסילוק יד מדירה 289.....
2.24	אמיתות חתימה על מסמך 290.....
2.25	זיוף חתימה על שטר משכנתא 290.....
2.26	חזרתה של המערערת לבית-המשפט המחוזי בבקשה לביטול המשכנתא מחמת זיוף מהווה שימוש לרעה בהליכי משפט 291.....
2.27	ביטול המשכנתא 292.....
2.28	תרמית פנימית 292.....
2.29	טענת המבקש לא היה זקוק לפנות למומחה להוכחת הזיוף ... 293.....
2.30	נטען החתימה על הסכם המכר אינה חתימתו של המערער 293.....
2.31	על-סמך חוות-דעתה של מומחית לגרפולוגיה מטעם המשטרה, כי חתימתו של המבקש על הסכם התיווך לא זוייפה 294.....
3.	זיוף חתימה בפסיקת בית-המשפט המחוזי 294.....
3.1	חתימה על הסכם הלוואה 294.....
3.2	הטענות לזיוף מסמכי העברה 295.....
3.3	אם חתם המשיב 1 על שני הסכמי שותפות 295.....
3.4	החתימות הנחזות להיות חתימותיו של המנוח - חוות-הדעת שבגרפולוגיה 296.....
3.5	זיוף מסמכים - זכויות מגורים בדירה 296.....
3.6	תביעת יורשות להורות לאפוטרופוס הכללי לשחרר לידיהן כספים שניהל לטובת נעדר 297.....
3.7	הסכם שכר הטרחה שהאותנטיות שלו בוססה 298.....
3.8	טענת המערער, כי המדובר במסמך שלא נחתם על-ידה 298.....
3.9	טענת המערער שהחתימה על השטר זוייפה ואיננה חתימתו 299.....
3.10	מה סוכם בין הצדדים לגבי זהות הגוף המוביל? 299.....
3.11	האותנטיות של כתב הוויתור 300.....
3.12	התובע טען כי חתימתו על ההסכם ונספחיו זוייפה 301.....
3.13	יפוי כח מזוייף 301.....
3.14	אותנטיות החתימות 302.....
3.15	הסכם שיתוף במקרקעין 303.....
3.16	האם מתקיימת עילה לפתיחת הליך ההסדר אשר הסתיים לפני כ- 50 שנה? 304.....
3.17	בעלות בדירה מושא המחלוקת 304.....
3.18	אותנטיות החתימה על מסמך הוויתור 304.....

305.....	3.19 אם זווייפה חתימתו של המנוח על גבי הסכם המכר
306.....	3.20 אין זה גם סביר שהנתבעת לא תזהה את כתב ידה שלה
306.....	עצמה
306.....	3.21 הסכם ההלוואה מזוייף
307.....	3.22 האם החתימה על מסמך "הויתור" היא חתימה מקורית או מזוייפת?
307.....	3.23 טענה כלפי עורך-הדין בדבר זיוף ייפוי כוח
308.....	3.24 לא נמצאו התאמות בין החתימות שעל המסמכים הרלבנטיים לבין דוגמאות חתימה של המנוח
308.....	3.25 חתימה על חוזה הלוואה
309.....	3.26 הדרך בה יכול צד הטוען לתוקפו של מסמך, שהחתום עליו מתכחש לחתימתו, להוכיח את טענותיו
309.....	3.27 בקשה למינוי מומחה/ית ניטראלי/ת
310.....	3.28 חתימה על שטר החוב
310.....	3.29 טענת המערערת כי היה על בית-משפט קמא למנות מומחה גרפולוג מטעמו על-מנת שיכריע בשאלת זיופו של ההסכם
310.....	3.30 הבדלים זניחים בחתימה על יפוי כוח
311.....	3.31 ניסיונותיו של הנתבע להטיל דופי במומחית
311.....	3.32 אמיתותו של מסמך
312.....	3.33 מסמך שאינו אותנטי
312.....	3.34 טענת המשיב 2 בדבר היותן של החתימות על גבי הסכם המכר וייפוי הכוח מזוייפות
313.....	3.35 החתימות על גבי נספח ח1 קרוב לוודאי אינן אותנטיות
313.....	3.36 זיוף חתימה על שיק
314.....	3.37 האם חתימתו של נתבע 3 על מסמכי עסקת המקרקעין אכן זווייפה אם לאו?
314.....	3.38 הראיות שהובאו, אשר הינן חיצוניות לאישורי המסירה השניים במחלוקת, נמצאו כמספקות כדי לקבוע שהנטל הורם
315.....	4. זיוף חתימה בפסיקת בית-משפט לענייני משפחה
315.....	4.1 זיוף חתימה על שיקים
315.....	4.2 האם האחיות חתמו על הסכם הפיצויים אם לאו?
315.....	4.3 אכיפת הסכם מכר
316.....	4.4 האם הדירות ברות איזון?
316.....	4.5 הסכם להעברת הזכויות בדירה
317.....	4.6 חתימה על שטרי מכר
317.....	4.7 העברת הנכסים מן הנתבע לבנו לא היתה מקרית, אלא נועדה לייצר מעין "חגורת הגנה" כלפי תביעה מצידה של התובעת
317.....	4.8 חוות-דעת גרפולוגית איננה מדע מדויק אלא עדות משנית מסייעת לחקר האמת
318.....	

4.9	חוות-הדעת של המומחה היא חד-משמעית.....	318
4.10	הסכסוך מתייחס לאדמות שהיו שייכות בעבר לאביהם המנוח של הצדדים.....	319
4.11	תביעה רכושית שהגישה אישה נגד בעלה, להצהיר על היות הסכמים שחתמה עם בעלה בטלים או לבטלם.....	319
4.12	תוקפה של הצוואה.....	319
4.13	סדקים בממצאי חוות-הדעת.....	320
4.14	הנתבע לא סיפק חוות-דעת גרפולוג בתמיכת טענותיו.....	320
4.15	טענת הנתבעת כי לא חתמה על מסמך ההתחייבות התבררה כשיקרית.....	321
4.16	קביעתה של התובעת כ"ידועה בציבור" של הנתבע.....	321
4.17	חתימות המנוחה על הסכם המכר ועל יפוי הכח הבלתי-חוזר - זוייפו.....	321
4.18	האם כתב היד יכול ללמד כי הנתבע היה שיכור בעת כתיבת המכתב?.....	322
4.19	תביעה למזונות אישה כנגד בעלה.....	322
4.20	תובענה להחזרת ילדים חטופים מישראל לארצות הברית.....	322
4.21	שוני מהותי בצורת החתימות.....	323
5.	זיוף חתימה בפסיקת בית-משפט שלום.....	323
5.1	האם הנתבעים, או מי מהם, חתומים על המסמכים שבמחלוקת?.....	323
5.2	לא הורם הנטל להוכיח כי הנתבעת חתמה על השיקים.....	324
5.3	הטוען לזיוף ומרמה עומד תחת נטל מוגבר להוכחת טענותיו.....	324
5.4	חתימה על כתב הערבות - חתימה מזוייפת.....	325
5.5	חתימה על שטר.....	325
5.6	החתימה המתנוססת על גבי השיק.....	326
5.7	שיק מזוייף.....	326
5.8	חתימה על כתב ההסכמה.....	327
5.9	הוכחת הזיוף הנטען על-ידי התובע.....	327
5.10	"הסכם סולחה".....	328
5.11	הנטל להוכחת חתימתו של הנתבע על גבי השטר.....	328
5.12	שוני ממשי בנראות ובתצורת החתימה.....	328
5.13	יש מקום לסטות מקביעת המומחית ולהעדיף את התרשמות בית-המשפט מהעדים שהופיעו בפניו.....	329
5.14	לא היתה כל מניעה מצד התובע להגיש ראיות מתאימות, כגון חוות-דעת נגדית להפרכת טענת הזיוף.....	329
5.15	חתימה על כתב הערבות.....	330
5.16	החתימה על-גב השיקים.....	330
5.17	התנגדות לשלוש צוואות שהותיר המנוח.....	331

331.....	5.18 טענת הנתבעת בדבר זיוף חתימתה על כתב הערבות
333.....	פרק ה': זיוף חתימה - צוואות - תצהירי הסתלקות ועוד
333.....	1. עיקרים בדיני צוואות
333.....	1.1 כללי
	1.2 צוואה שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה
336.....	
	1.3 למרות מצבו הבריאותי הירוד של המנוח, בהיעדר ראייה רפואית נכון למועד עריכת הצוואה - לא עלה בידי התובעים להוכיח כי המנוח לא היה כשיר מבחינה קוגניטיבית לערוך צוואה
340.....	
	1.4 לעת עריכת הצוואה המנוחה סבלה מירידה קוגניטיבית קלה, אולם הדבר לא פגם ביכולותיה של המנוחה ליצור קשר עם הסביבה, להביע את רצונותיה ולהבין את משמעות עריכת הצוואה
342.....	
	1.5 המנוח סבל מכאבים עזים ומצבו הגופני היה ירוד בשל מחלתו, אולם נתונים אלו לא בהכרח מצביעים על מצבו הקוגניטיבי וצילוחו של המנוח לחתום על צוואתו
345.....	
	1.6 בהתאם לחוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט, ולכלל המסמכים הרפואיים שהוגשו ולעדויות שנשמעו, בית-המשפט קבע כי המנוחה לא היתה כשירה לערוך צוואה במועד עריכתה
347.....	
	1.7 הנתבעת נמנעה מלהציג חוות-דעת רפואית מטעמה ומשוויתרה הנתבעת על הגשת חוות-דעת רפואית, למעשה אין ביכולתה להוכיח עניין שברפואה, ובכלל זה כשירותה של המנוחה
349.....	
	1.8 מה הדין כאשר חוות-דעת מומחה בית-המשפט ועדויות עורך הצוואה עומדות בסתירה לטענת היעדר הכשירות?
350.....	
	1.9 הנתבע לא הרים את הנטל הראייתי המושת עליו, ולא הוכיח, כי המנוח "לא ידע להבחין בטיבה של צוואה"
351.....	
	1.10 הנתבע לא העמיד ולו ראייה אחת שיש בה כדי לסתור את ממצאי חוות-דעת המומחה בנוגע לכשרותה של המנוחה לערוך את צוואת
352.....	2012
	1.11 צוואה בכתב יד
353.....	
	1.11.1 לא ניתן לנתק את האופן שבו כתב המנוח את התאריך לבין סוגיית צלילות דעתו של המנוח לערוך צוואה
353.....	
	1.11.2 כאשר הנתבעת אינה מנדבת פרטים אינה מבהירה מתי בדיוק קיבלה את הצוואה השניה, לא ניתן לבדוק מה היה מצבו של המנוח בעת שחתם על הצוואה והאם ידע להבחין בטיבה
355.....	
	1.12 חולה נפש
357.....	
	2. חופש לצוות - סעיף 27 לחוק
358.....	
	3. אונס, איום, השפעה בלתי-הוגנת, תחבולה או תרמית - סעיף 30 לחוק הירושה
359.....	
	3.1 מבוא
359.....	

361.....	3.2 אונס ואיום.....
361.....	3.2.1 כללי.....
	3.2.2 יש לבטל את הצוואות המאוחרות, מהנימוק שאלו נערכו באיום ובכפייה, אשר לא פסקו עד פטירת המנוחה.....
361.....	4. השפעה בלתי-הוגנת.....
364.....	4.1 כללי.....
366.....	4.2 המבחנים להוכחת השפעה בלתי-הוגנת.....
366.....	4.2.1 כללי.....
367.....	4.2.2 מבחן התלות והעצמאות.....
367.....	4.2.3 מבחן התלות והסיוע.....
368.....	4.2.4 מבחן קשרי המצווה עם אחרים.....
369.....	4.2.5 מבחן נסיבות עריכת הצוואה.....
369.....	4.2.6 מבחן הנישול.....
369.....	4.2.7 מבחן הגיונה של הצוואה.....
370.....	5. תחבולה ותרמית.....
370.....	6. טעות.....
374.....	7. טעות בעובדה.....
375.....	8. טעות במניע.....
375.....	9. טעות שבדין.....
376.....	10. חולה נפש.....
376.....	11. החתימה - צוואות - בפסיקת בית-משפט עליון.....
376.....	11.1 טענות כנגד תקפות הצוואות.....
376.....	11.2 טענה כי חתימת המנוחה זוייפה.....
	11.3 העלאת טענת זיוף החתימה על הצוואה מהווה הרחבת חזית, וכי על בעל דין המעוניין להעלות טענה חדשה לפעול בדרך המתחייבת מן התקנות ולהגיש בקשה לתיקון כתב טענות.....
377.....	11.4 פרשנות צוואה ומעמדה.....
	11.5 המבקשת לא עמדה בנטל לשכנע באמיתות הצוואה, לא הוכיחה מי ערך את התיקון לצוואה ומתי נערך התיקון.....
378.....	11.6 זיוף חתימה בצוואה.....
379.....	11.7 השגות שני הצדדים בעניין צוואות הוריהם.....
380.....	12. חתימה - צוואות בפסיקת בית-משפט לענייני משפחה.....
380.....	12.1 לבקשה צורפה חוות-דעת של גרפולוג בניגוד לתקנות.....
	12.2 המבקשות לא הצליחו להוכיח כי קיימת עילה לבטל את תצהירי ההסתלקות.....
381.....	12.3 הטענה לזיוף חתימת המנוח.....
382.....	12.4 הנתבעת חזרה בה מהבקשה למינוי גרפולוג.....
382.....	12.5 ביטול הסכם חלוקת עזבון מחמת זיוף.....

12.6	טענת זיוף חתימת המנוחה על גבי שיק המחלוקת נזנחה על-ידי התובעים	383
12.7	אמיתות חתימותיו של המנוח על גבי הצוואה	383
12.8	יש קושי לעמוד על הבדלים בכתב היד ככל וקיימים ובפרט בהיעדר חוות-דעת מקצועית שלא הוגשה	384
12.9	קיום צוואה	384
12.10	קיום צוואות הוריהם המנוחים והתנגדויות לקיומן	384
12.11	התנגדות לצו קיום צוואה של המנוחה	385
12.12	ביטול הסכם מתנה	385
12.13	היעדר האותנטיות של חתימת המנוח	385
12.14	תיקון צוואה בכתב יד	386
12.15	הטענה בדבר היות הצוואה מזוייפת	386
12.16	נסיבות הטעות או ההטעיה או המרמה	386
12.17	המבקשות הגישו המסמך כצוואה, וביקשו לתת לו צו קיום צוואה	387
12.18	התנגדות לקיום צוואה שהגישו אח ואחות כנגד בקשת אחותם לקיים את צוואת אימם המנוחה	387
12.19	המבקשים לא ביקשו מינוי מומחה מטעם בית-המשפט לצורך בדיקת אמיתות החתימה	388
12.20	הנתבעים זנחו את טענת הזיוף	388
12.21	התנגדות שהוגשה במסגרת תובענה לקיום צוואה על-ידי בעלה השני של מנוחה שציוותה להוריש את רוב רכושה לילדיה	388
12.22	ביטול צוואה	389
12.23	סכסוך בין אח ואחות, בנוגע לעזבונו של אביהם המנוח	389
12.24	המומחה לא הוזמן לחקירה וחוות-דעתו התקבלה. לפיכך אין כל ממש בטענת המתנגד לעניין הזיוף	390
12.25	תיקון את כתב ההתנגדות כך שתתווסף עילת זיוף הצוואה	390
12.26	הסכם מתנה	391
12.27	סכסוך ירושה	391
12.28	תיקון צו ירושה	393
12.29	בית-המשפט התיר למבקשים להגיש בקשה למינוי גרפולוג אולם המבקשים בחרו שלא להגיש בקשה זו ובכך למעשה פגעו ביכולת להוכיח את טענתם ביחס לזיוף חתימת המנוחה	393
12.30	ביטול צו הירושה וקיום צוואתו של המנוח	394
12.31	ביטול העברת זכויות בשתי דירות	394
12.32	ייפוי הכוח שניתן לכאורה על-ידי הנתבעת	394
12.33	קיום צוואה על-סמך העתק	395

12.34	המתנגדים לא ביקשו מינוי מומחה גרפולוגי, או מומחה לטביעות אצבע, להוכחת טענתם לזיוף החתימה בצוואה.....	395
12.35	תביעה לקיום צוואה של קשישה בודדה.....	396
12.36	טענה בדבר זיוף הצוואה.....	396
12.37	החתימות על גבי הצוואה מזוייפות.....	397
12.38	בקשה לקיום צוואת מנוחה שהנהנה על-פיה הוא מי ששימש כאפוטרופוס לגופה.....	397
12.39	טענות הפגמים בעריכת הצוואה שונות בחתימות ואי-ידיעת עברית.....	397
12.40	התנגדותו של בן לקיום צוואתו של אביו.....	398
12.41	התנגדותם של שלושה אחים, שאמם הורישה בצוואתה את כל רכושה לאחותם.....	398
12.42	בקשה למתן צו ירושה לטובת אדם שטען שהוא קרוב משפחה של מנוחה חשוכת ילדים.....	399
12.43	האם להתיר למתנגדים לקיום הצוואה להגיש חוות-דעת של גרפולוג ביחס לזהות כתב ידו של עורך הצוואה?.....	399
12.44	בקשה של בת לבטל צו ירושה לאחר שנמצאה צוואת האם.....	400
12.45	במקרה דנן לא הוגשה בקשה למינוי מומחה בתחום הגרפולוגיה, המבקש נטל לעצמו החירות לצרף חוות-הדעת.....	400
12.46	התנגדויות שהוגשו כנגד צוואה של המנוחה שהדירה את המתנגדות.....	400
12.47	נטל הראיה להוכחת אמיתות הצוואה.....	401
12.48	אין המדובר בזיוף אלא בחתימתו של המנוח על הצוואה, כאשר ההבדל בין חתימתו זו לבין דוגמאות חתימה שלו נגרם בעטיין של נסיבותיה המיוחדות של החתימה.....	403
12.49	תוספת לצוואה.....	404
12.50	טענת זיוף שנטענה בחצי פה.....	405
12.51	כתב היד שעל גבי ה"צוואה".....	405
12.52	האם היה המנוח כשיר לערוך את צוואותיו האחרונות?.....	406
12.53	צלילות דעתה של המנוחה במועד עריכת הצוואה וחתימתה עליה.....	406
12.54	חובה מוגברת, על התובעים לנסות ולהוכיח את אותנטיות הצוואה הנטענת על דרך של הגשת חוות-דעת גרפולוגית.....	407
12.55	בכל הנוגע למצבו הנפשי של המצווה בעת עריכת הצוואה, הפסיקה הישראלית אינה מכירה בקבילותה של חוות-דעת המתבססת על ענף זה של הגרפולוגיה.....	408
12.56	טענת הזיוף ונסיבות עריכת הצוואה.....	408

12.57	מסקנת המומחה איננה מדברת על ודאות אלא על סבירות גבוהה.....	409
12.58	הגם שהמבקש טען לזיוף לא הוצגה כל חוות-דעת גרפולוגית תומכת.....	409
12.59	לא התקבלה הבקשה לבדוק על-ידי גרפולוג חתימתו של מי מהאחים נמצאת על הבקשה, לאחר שהתובע בניגוד גמור לאמור בתביעתו הודה בחקירתו כי חתימתו שלו נמצאת הבקשה.....	410
12.60	כספי הירושה.....	410
12.61	חוות-הדעת הגרפולוגית תומכת במסקנה כי אכן המנוחה חתמה על הצוואה.....	411
12.62	האם זוייפה צוואתו של המנוח אותה מבקש אחיינו לקיים?.....	411
12.63	המנוחה חתמה על הצוואה בידה שלה בלבד.....	411
12.64	המנוח רצה כי שלושת ילדיו יירשו אותו וכך כתב בצוואתו.....	412
12.65	תוקפה של צוואת המנוח.....	412
12.66	ויכוח בין סוגי המומחיות השונים.....	413
12.67	בקשה להגשת חוות-דעת גרפולוגית.....	413
12.68	האם כתב היד בצוואה הוא כתב ידה של המנוחה? האם החתימה על גבי הצוואה היא חתימת המנוחה?.....	414
12.69	ניתן להעדיף עדות ראיה ישירה של הנוטריון שערך את הצוואה על פני עדותו התאורטית של הגרפולוג מטעם הנתבעת.....	415
12.70	את הטענה שהמנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של צוואה יש להוכיח באמצעות מומחה רפואי ולא באמצעות גרפולוג.....	415
12.71	אין דרך לקבוע את מועד הוספת הפרטים בכתב יד.....	416
417	פרק ו': הזיוף בהליכי בוררות.....	
1.	טענת זיוף מסמכים בהליך לביטול בוררות.....	417
2.	הרחבת תחום הבדיקה של הגרפולוג.....	418
3.	בהתנהלותו של הבורר נפל פגם שעניינו בהיוועצות מאוחרת שניהל עם מומחה בנוגע לסוגיה שלא נכללה בחוות-דעתו, מבלי להודיע על-כך לצדדים.....	418
4.	בקשה כי זכרון הדברים יועבר על-ידי הבורר לגרפולוג.....	419
5.	טענת זיוף חתימת הבוררים.....	419
6.	האפשרות להשיג בפני בית-המשפט על טעויות בפסק בוררות מוגבלת.....	420
421	פרק ז': הזיוף בענייני ביטוח.....	
1.	המבקש הסכים כי הסוכן יהא שלוחו לעניין כריתת חוזה הביטוח.....	421

2.	ארבע חוות-הדעת הגרפולוגיות השונות שהוגשו, אשר נועדו לזהות את חתימת היד שנמצאה על גבי חותמת הבנק	421
3.	קבלת תגמולי ביטוח עקב שריפה	422
	פרק ח': חתימה בטביעת אצבע	423
1.	חתימה בטביעת אצבע	423
2.	האם החתימה על הסכם המתנה וייפוי הכוח הם של המנוחה?	424
	פרק ט': קבלת ראיות - חוות-דעת - שלב הערעור	425
1.	טענות המערערים באשר למעשי סחיטה וזיוף - תכנון ובניה	425
2.	בקשה להוספת ראיות - הבקשה נדחתה	425
	פרק י': שינויים במסמך	427
1.	הסכמי חליפין - שינויים הבולטים שנעשו במסמך	427
2.	בית-משפט קמא העדיף את גירסת המומחים מטעם המשיבים, בשל מומחיותם הרבה בתחום הנדון ועדויותיהם שנמצאו על-ידו "מקצועיות ומהימנות"	428
3.	טענת המבקשים כי החוקרים ערכו עם החשודים מספר שרטוטים כדי להכין אותם לשחזורים, ולמסור להם מידע על רצח המנוחה	428
4.	תיקון שבוצע בהסכם ובתרשומת הפנימית	429
5.	מדובר בשינויים ותוספות בהסכם שלכאורה בולטים על פניו, ואשר ניתן לזהותם גם בעין בלתי-מזויינת	429
6.	לא הוצג ההסכם המקורי וכל ששת האנשים אשר חתמו לכאורה על ההסכם - הלכו לעולמם	430
7.	שאלת האותנטיות של היומנים	430
8.	התבססות על העתקים צילומיים לצורך עריכת חוות-דעת גרפולוגית, טובה פחות מהתבססות על מסמכי מקור	431
9.	אותנטיות מסמכים בעסקת מכר	432
10.	קיימת סבירות גבוהה שהחתימה שבמחלוקת נכתבה לפני התוספת שבמחלוקת והתאריך	432
11.	מדובר במסמך אותנטי, כאשר גם בנושא החתימה הממצא אינו חד-משמעי	433
	פרק י"א: זיוף חתימה בענייני מקרקעין	435
1.	הפרת הסכם מכר	435
2.	עסקאות נוגדות לרכישת קרקע	435
3.	חתימות המוכרים זוייפו	436
4.	ציון חוות-הדעת הגרפולוגית נעשה בלא כל הבעת דעה בקשר לתוכנה באופן שיש בו כדי להוות התערבות בהליך, המקימה עילת פסלות	436
5.	בחוות-הדעת הגרפולוגית אין כדי לבסס את טענת הזיוף שהעלתה המבקשת	437
6.	חתימה על אישור המסירה	437

7.	התובעת לא תמכה את טענתה בדבר זיוף חתימתה על ההסכם בראיות נוספות, דוגמת חוות-דעת גרפולוגית או כל ראיה אחרת.	438
8.	טענת התובעים כי הנתבעת לא הביאה ראיות לסתור את האותנטיות של העתק ייפוי הכוח.	438
9.	אמיתות ייפוי הכוח.	439
10.	הנטל המונח על כתפי הטוען למעשי זיוף ומרמה הינו כבד במיוחד, שכן עליו להעמיד תשתית עובדתית מפורטת.	440
11.	קבילות מסמך כראיה.	440
12.	הנתבע חתם על תצהיר ההסתלקות ובכך הסתלק מכל זכויותיו בעזבונו האב המנוח.	441
13.	חקירת גרפולוג כאשר המחלוקת היא בסוגיה של זיוף.	441
14.	עיון בשלושת ייפוי הכוח ביסס את התהיות המשמעותיות לגבי האותנטיות של שניים מהם.	442
15.	ההסכם נשלח לבדיקת מומחיות להשוואות כתב יד.	443
16.	איחור בבקשה להארכת מועד.	443
17.	במצב שבו אדם מתכחש לחתימתו שלו על מסמך, שאזי על הצד שכנגד להוכיח את אמיתותו.	444
18.	הערות האזהרה שנרשמו.	444
19.	גיל ההסכם.	445
20.	בקשה להעברת עורכי-דין מתפקדים.	445
21.	לאור חשיבות הראיות לבירור האמת, בכל הנוגע לטענת הזיוף, ובהינתן ששלב הוכחות התובעת טרם הסתיים, יש לאפשר לתובעת להמציא הראיות הנוספות מטעמה.	446
22.	בטלות הסכמים.	447
23.	תביעה למתן פסק-דין הצהרתי בדבר בטלות עסקת מכר מקרקעין.	448
24.	בית-המשפט במקרים מסויימים רשאי להשוות בין חתימות בעצמו לצורך הכרעה בטענת זיוף.	448
25.	תאריך חתימה אמיתי על זכרון דברים.	449
26.	טענה לזיוף או לקיומה של קנוניה יש להוכיח על כל חלקיה ופרטיה, בדרגת שכנוע גבוהה במיוחד.	449
27.	אפשרות להגשת חוות-דעת גרפולוגית לעניין אותנטיות המסמך.	450
28.	לא מתקיימים הקריטריונים המפורטים בפסיקה על-מנת לאפשר הבאת חוות-דעת גרפולוגית, לאחר תום שלב שמיעת הראיות.	450
29.	אותנטיות מסמכי מכר הדירה.	451
30.	קבלת מקור ייפוי כוח 1998 כחלק מחומר הראיות בתיק.	451
31.	הימנעות מהגשת בקשה למינוי גרפולוג לבדיקת אותנטיות ייפוי הכוח הנוטריוני.	451

452.....	32. הפקעתם של מקרקעין שהיו בבעלות אביו המנוח של התובע
452.....	33. אכיפת הסכם מכר מקרקעין
453.....	34. נטל כבד רובץ על הטוען טענת זיוף
453.....	35. המסמכים על-פיהם נרשמו זכויות הנתבע בלשכת רישום המקרקעין
453.....	הינם מסמכים מזוייפים
453.....	36. הצדדים חולקים על אותנטיות המסמך
453.....	37. הדרך בה יכול צד הטוען לתוקפו של מסמך, שהחתום עליו מתכחש לחתימתו, להוכיח את טענותיו
454.....	38. הבדלים זניחים בחתימה על יפוי כוח
455.....	39. זכויות בנכס
455.....	40. סוגי כתבי ידו של התובע המצויים במחלוקת
456.....	41. חתימת המבקש על יפוי הכוח - גמגום וחוסר עקביות שמשקפים היעדר נקיין כפיים
456.....	42. בקשה להצגת מסמכים
457.....	43. בחינת אותנטיות הסכם המחסן
457.....	44. בעלות על מקרקעין
458.....	45. תובענה לביטול רישום "בן ממשיך"
458.....	46. פרשת הסכמי השכירות
459.....	47. אכיפת הסכם המבוסס על זיכרון דברים
459.....	48. האישה לא עתרה בשלב כלשהו למנות מומחה להשוואת כתבי יד ואף לא צירפה חוות-דעת מטעמה
460.....	49. הוצאות ההליך
460.....	50. החתימה או אי-החתימה על האישורים
461.....	51. חוות-הדעת של המומחה לכתבי יד קבעה כי אין התאמה בין החתימה על שטר החוב לחתימותיו האחרות של התובע
461.....	52. אותנטיות המסמך - אישור מסירת מפתחות המושכר
463.....	פרק י"ב: זיוף חתימה בעניינים שונים
463.....	1. האם יש לראותן כהמחאת זכות המהווה התחייבות עצמאית של המערערת לתשלום הסכום המגולם בהן למשיבה?
463.....	2. טענה כי פסק-דינו של בית-הדין הרבני הגדול זויף
464.....	3. תובענה לביטולו של פסק-דין מחמת תרמית
464.....	4. סירוב המשיב לביצוע ניתוח
465.....	5. הסכם שלא ניתן לראות בו הסכם לתשלום חוב
465.....	6. המסמך המבוקש עומד בתנאים שנקבעו בפסיקה לשם מתן צו לגילוי מסמכים במסגרת בקשה לאישור תובענה כייצוגית
466.....	7. בקשה לתיקון כתב תביעה ולמצער הגשת ראיות משלימות
466.....	8. זיוף שלושה מסמכים הקשורים להסכמי שכר הטרחה
467.....	9. אותנטיות חתימות על מסמכים שונים בהם שטר העברת מניות
468.....	10. כתב היד עם ה"למד המתנפנפת"

11.	אם חתם המשיב 1 על שני הסכמי שותפות.....	468
12.	החתימות הנחזות להיות חתימותיו של המנוח - חוות-הדעת שבגרפולוגיה.....	469
13.	לא ניתן ללמוד מהמסמכים שהמערער טען כי הם אישורים על קבלת השיקים - שהשיקים אכן נמסרו למשיב או כי המערער שלם את סכומם למשיב.....	470
14.	אופן בחינתו והכרעתו של בית-המשפט במחלוקות הנוגעות לאותנטיות של חתימות וטענות לזיופן.....	470
15.	"זיוף עצמי" של שיקים.....	472
16.	בקשת המבקש לביטול פסק-הדין.....	472
17.	כרטסת פיקטיבית.....	473
18.	בקשה שהגיש המבקש למחיקת כתב הגנתם של משיבים 3-5 תידון במסגרת ישיבת קדם משפט.....	473
19.	בקשה למינוי גרפולוג - חזרה מטענה אודות זיוף חתימתו על המסמך.....	474
20.	עשויה להידרש חוות-דעת גרפולוגית להוכחת הטענה שחתימות התובעת זויפו.....	474
21.	הוכחת האותנטיות של "השטרות".....	475
22.	טענת הזיוף שהעלה התובע, הנסמכת על חוות-דעת גרפולוגית שהציג, לא די בה כדי לבסס את טענת המרמה שהעלה.....	475
23.	בקשת התובע להאריך את המועד להגשת תצהירי עדות ראשית וחוות-דעת גרפולוגית מטעמו.....	476
24.	אין די בחוות-הדעת כדי להוכיח את טענת הזיוף.....	476
25.	אין טענה שהסכם שכר הטרחה זויף, גם לא בתצהירו של המבקש, כל שנטען בתצהירו, שאין הוא חתום על ההסכם ואין הוא יודע מי חתם.....	477
26.	אין מקום לטעון כטענות חלופיות - "לא קיבלתי כל חומר וחתימתי זוייפה".....	478
27.	כל הטענות בדבר זיוף חתימת המבקש יש להעלות בלשכת ההוצאה לפועל.....	478
28.	החייב לא טען ולא הביא ראיה כי הגיש תלונה במשטרה בזמן אמת, או כי פעל באופן כלשהו לכשנתגלה לו, לטענתו, כי חתימתו זוייפה....	479
29.	בקשת מסמך מקור כדי לבדוק "טענת זיוף".....	479
30.	חזרה מטענת זיוף.....	480
31.	טענת המבקשת ל"זיוף" חתימתה.....	480
32.	חתימה על שטר החוב.....	480
33.	הכחשתה של המשיבה כי חתמה על מסמכים.....	481
34.	הוכחת מתן הלוואה.....	481

35. הנטל להוכחת הזיוף רובץ לפתחה של המבקשת, אשר לא הגישה חוות-דעת גרפולוגית מטעמה.....	482
36. הוספת חוות-דעת בשלב זה יש בה כדי לסרב ולהאריך שלא לצורך את ההליך.....	482
37. זיוף מסמכים במטרה להעביר רכב.....	483
38. בקשה חריגה להגשת תצהיר משלים לאחר סיום שמיעת ההוכחות בהליך.....	483
39. הנתבעת לא מצאה לצרף חוות-דעת גרפולוגית שכן לטענה לא יכלה לעמוד בהוצאה הכספית הנדרשת בהיותה מתמחה.....	484
שער ה': זיוף מסמכים במשפט הפלילי	485
פרק א': הדין	485
1. גניבה או זיוף של מסמך - סעיף 413 לחוק העונשין.....	485
2. שינוי זהות של רכב או של חלק של רכב - סעיף 413ט לחוק.....	485
3. סעיפים 418 עד 423 לחוק העונשין.....	485
4. סעיפים 461 עד 469 לחוק העונשין.....	486
5. סעיפים 477 עד 488 לחוק העונשין.....	488
פרק ב': תהליך קביעת ממצאים בהסתמך על ראיות נסיבתיות	491
פרק ג': התערבות בית-משפט של ערעור בהכרעה בין חוות-דעת מומחים - רק במקרים חריגים	495
פרק ד': מהו הספק הסביר	497
פרק ה': הוכחת "זיוף" על-סמך ראיות נסיבתיות	501
פרק ו': חובת זהירות מושגית קיימת לגורמי החקירה והם נדרשים להפעיל סמכויותיהם בסבירות	503
פרק ז': שימוש במסמך מזויף	505
פרק ח': זיוף חתימה ומשפט חוזר	507
1. בקשתו של מורשע לקיים משפט חוזר בעניינו. לטענת המבקש, קיימות ראיות חדשות לכך שחתימתו על תצהיר, אשר היוותה אחת מהראיות עליה התבססה הרשעתו - מזוייפת - הבקשה נדחתה.....	507
2. בקשה לקיום משפט חוזר בעניינו של מורשע בהעלמת הכנסות - הבקשה נדחתה.....	507